

Μνήμη 1940

(Διαφάνεια 1^η)

Αφηγητής 1

Αγαπητοί μας συμμαθητές και συμμαθήτριες,

Στη σημερινή μέρα μνήμης για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, θα ακούσουμε, θα διαβάσουμε, θα σχολιάσουμε και θα τραγουδήσουμε αποσπάσματα από την ποιητική σύνθεση «Άξιον Εστί» του Οδυσσέα Ελύτη, η οποία αντλεί υλικό από τα προσωπικά βιώματα του ποιητή, αφού ο ποιητής έλαβε μέρος στον ελληνοϊταλικό πόλεμο.

Στη συνέχεια, θα μοιραστούμε βιώματα/αφηγήσεις από μέλη των δικών μας οικογενειών.

Η γιορτή μας αφιερώνεται στη μνήμη του μουσικοσυνθέτη Μίκη Θεοδωράκη, που με τη μελοποίηση του «Άξιον Εστί», έφερε το ποιητικό έργο στο στόμα όλων μας.

Ας ξεκινήσουμε, όμως, πρώτα με μια σύντομη ματιά στο χρονικό των γεγονότων.

(Διαφάνεια 2^η)

(ηχητικό απόσπασμα)

(Διαφάνεια 3^η)

Αφηγητής 1

Μόλις ακούσαμε το έκτακτο πολεμικό ανακοινωθέν το οποίο, το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, ανήγγειλε την αιφνιδιαστική εισβολή των ιταλικών δυνάμεων στο ελληνικό έδαφος, σηματοδοτώντας έτσι και την επίσημη εμπλοκή της Ελλάδας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

(Διαφάνεια 4^η)

Αφηγητής 1: **Ποιες χώρες όμως ενεπλάκησαν στον Β Παγκόσμιο πόλεμο;**

Αφηγητής 2: Στον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετείχαν τα περισσότερα έθνη του κόσμου. Οργανώθηκαν σε δύο αντίθετες συμμαχίες: τις δυνάμεις του **Άξονα**: Γερμανία-Ιταλία-Ιαπωνία και τις **Συμμαχικές δυνάμεις**: Μεγάλη Βρετανία, Σοβιετική Ένωση, ΗΠΑ, στις οποίες εντάχθηκε και η Ελλάδα, με την έναρξη του πολέμου με την Ιταλία, το 1940.

Για τον πόλεμο αυτό κινητοποιήθηκαν περισσότεροι από 100 εκατομμύρια άνθρωποι, αναδεικνύοντας τον ως την πιο εκτεταμένη γεωγραφικά ένοπλη σύγκρουση στην ιστορία της ανθρωπότητας.

(Διαφάνεια 5^η)

Αφηγητής 1: **Πώς όμως ξεκίνησε; Πώς εξελίχθηκε τα πρώτα χρόνια στην Ευρώπη;**

Αφηγητής 2 **Αρχή του πολέμου** θεωρείται η 1η Σεπτεμβρίου του 1939, με την εισβολή των Γερμανών στη Πολωνία. Δύο μέρες μετά, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο στη Γερμανία.

Οι Γερμανοί κατέλαβαν, από τον Απρίλιο έως τον Μάιο του 1940, τη **Δανία**, την **Ολλανδία**, το **Λουξεμβούργο**, τη **Νορβηγία**, το **Βέλγιο**, εφαρμόζοντας τη στρατηγική του πολέμου - αστραπή. Η **Γαλλία** παραδόθηκε και συνθηκολόγησε τον Ιούνιο του 1940, σε έναν πόλεμο που κράτησε μόλις 10 μέρες.

Η **Μεγάλη Βρετανία** βομβαρδίστηκε από τη γερμανική αεροπορία για δύο μήνες, από τον Αύγουστο έως τον Οκτώβριο 1940. Τελικά, όμως, ο βρετανικός λαός δεν κάμφθηκε.

(Διαφάνεια 6^η)

Αφηγητής 1: Πώς ενεπλάκη η Ελλάδα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο;

Αφηγητής 2 Η Ιταλία δεν άργησε να κηρύξει τον πόλεμο στους Συμμάχους. Επιτέθηκε, λοιπόν, στην Ελλάδα την 28^η Οκτωβρίου 1940. Ο ελληνικός στρατός προσπάθησε να αναχαιτίσει την αιφνιδιαστική εισβολή των ιταλικών δυνάμεων στο ελληνικό έδαφος, πολεμώντας στην Ήπειρο και στην ορεινή περιοχή της Πίνδου, από το Ιόνιο μέχρι το όρος Γράμμος.

Ο στρατός όμως της Ιταλίας ήταν εφοδιασμένος με σύγχρονα μέσα και ιδιαίτερα με άρματα μάχης και ισχυρή αεροπορία, σε αντίθεση με τον ελληνικό, που διέθετε περιορισμένα μέσα άμυνας και αντιμετώπιζε δυσχέρεια σε μετακινήσεις, ανεφοδιασμούς και διακομιδές, λόγω του ορεινού και δύσβατου εδάφους.

(Διαφάνεια 7^η)

Αφηγητής 2

Ομάδες από χωρικούς, γυναίκες, και παιδιά ακόμη, της Πίνδου, της Ηπείρου και οι Έλληνες της Βόρειας Ηπείρου προσέρχονταν αυθόρμητα και βοηθούσαν τον ελληνικό στρατό, μεταφέροντας στους ώμους τους τα φορτία, κινούμενοι σε δύσβατα εδάφη, κάτω από πολύ δυσμενείς καιρικές συνθήκες.

(Διαφάνεια 8^η)

Αφηγητής 1: Ποια ήταν τελικά η έκβαση του ελληνοϊταλικού πολέμου;

Αφηγητής 2 Οι Έλληνες μαχητές, σκληραγωγημένοι, λιτοδίαιτοι και εξοικειωμένοι με τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης, υπερίσχυσαν των Ιταλών αντιπάλων τους, επειδή αγωνίζονταν, υπερασπιζόμενοι την πατρίδα τους, σε οικείο ελληνικό έδαφος, έχοντας τη συμπαράσταση ολόκληρου του Έθνους. Ιδιαίτερα, όμως, η επικράτησή τους οφειλόταν στο απόθεμα ηθικών δυνάμεων, στοιχείο που αποτελεί σημαντικό παράγοντα μαχητικής ισχύος.

Η νίκη των Ελλήνων κατέρριψε το μύθο του αήττητου του Άξονα και υποχρέωσε τον Χίτλερ να επέμβει στη Βαλκανική και να επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας. Αυτό το γεγονός είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει η έναρξη της επίθεσης εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης κατά 5-6 εβδομάδες και ο ρωσικός χειμώνας να οδηγήσει τον πόλεμο στο σοβιετικό μέτωπο σε χρονίζουσα κατάσταση.

(Διαφάνεια 9^η)

Αφηγητής 2 Πότε εκδηλώθηκε, στη συνέχεια, η γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδας; Πώς εξελίχθηκε;

Αφηγητής 1 Ο γερμανικός στρατός επιτέθηκε στη χώρα μας από τα γιουγκοσλαβικά και βουλγαρικά σύνορα. Ο κύριος αγώνας της Ελλάδας εναντίον των νέων εισβολέων δόθηκε στις περιοχές «Γραμμή Μεταξά» και στην «Γραμμή Κλειδί». Η μεγάλη υπεροχή των Γερμανών σε αριθμό στρατιωτών και πολεμικό εξοπλισμό ήταν καθοριστική για την έκβαση του πολέμου. Αυτό, βέβαια, δεν πτόησε το ηθικό των Ελλήνων στρατιωτών, οι οποίοι αντιστάθηκαν και σε αυτή την εισβολή με όλο τους το είναι. Παρόλο, όμως, που οι συνδυασμένες δυνάμεις Ελλάδας-Βρετανίας πολέμησαν σθεναρά, η άμυνα της χώρας ήταν αδύναμη μπροστά στο στρατό του Χίτλερ και το μέτωπο δεν άργησε να καταρρεύσει.

Η χώρα μας δεν άντεξε για πολύ τη γερμανική επίθεση.

Όμως, αυτές οι 216 μέρες της Μάχης της Ελλάδας συνέβαλαν στη διάσωση και στη ισχυροποίηση των Συμμάχων στη Μέση Ανατολή, στην Αίγυπτο και σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο.

(Διαφάνεια 10^η)

Αφηγητής 1 Στις 27 Απριλίου 1941, στις 10:30 το πρωί, ο Εθνικός μας Ύμνος ακούστηκε για τελευταία φορά από το ραδιόφωνο. Οι Γερμανοί κατέλαβαν την πρωτεύουσα. Με την είσοδό τους στην έρημη Αθήνα ύψωσαν τη Ναζιστική σημαία στην Ακρόπολη.

Με την κατάληψη της Κρήτης, τον Ιούνιο του 1941, τερματίστηκε η εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα.

(Διαφάνεια 11^η)

Αφηγητής 1: **Ας δούμε τώρα ποια κατάσταση βίωσαν οι Έλληνες κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής**

Αφηγητής 2

Κατά τη γερμανική κατοχή η οικονομία οδηγήθηκε σε πλήρη κατάρρευση. Οι Γερμανοί δέσμευσαν τα πάντα. Η προμήθεια ακόμη και των αναγκαίων τροφίμων για επιβίωση, όπως ψωμί, λάδι, αλεύρι κλπ μειώθηκε απελπιστικά.

Η πείνα μαστίζε και αποδεκάτιζε τον πληθυσμό που πέθαινε από αβιταμίνωση και ασιτία. Η διανομή φαγητού γινόταν με δελτία και η έλλειψή του είχε ως επακόλουθο τη μαύρη αγορά, δηλαδή την πώληση των όποιων τροφίμων υπήρχαν σε υπερβολικά υψηλές τιμές, σε σημείο που ο κόσμος αναγκαζόταν να ξεπουλά τα υπάρχοντά του, ακόμα και είδη μεγάλης αξίας, για μερικά γραμμάρια ψωμί.

Οι περισσότεροι από όσους έχαναν τη ζωή τους από την ασιτία κείτονταν νεκροί στους δρόμους και τους μετέφεραν στα νεκροταφεία μέσα σε καρτσάκια, ενώ οι συγγενείς τους δεν δήλωναν το θάνατό τους στο ληξιαρχείο για να μην διακοπεί το δελτίο τροφίμων.

Οι Γερμανοί περιόρισαν ακόμη την κυκλοφορία των πολιτών, την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης.

(Διαφάνεια 12^η)

Αφηγητής 1: **Τότε γεννήθηκε και η Εθνική Αντίσταση :**

Αφηγητής 2 Ακριβώς. Κάτω από αυτές τις δύσκολες συνθήκες για τον ελληνικό λαό, γεννήθηκε η Εθνική Αντίσταση κατά των Γερμανών κατακτητών. Συγκεκριμένα, ιδρύονται αντιστασιακές οργανώσεις όπως το ΕΑΜ με τον ένοπλο ΕΛΑΣ, η ΕΔΕΣ, το Πατριωτικό Μέτωπο, η ΕΚΚΑ.

Πολλοί είναι εκείνοι που καταφεύγουν στα βουνά ως αντάρτες και με τις πράξεις τους καταφέρνουν μεγάλα πλήγματα στον εχθρό. Τα μέλη των οργανώσεων γράφουν και μοιράζουν επαναστατικές προκηρύξεις, προβαίνουν σε δολιοφθορές, δίνουν πληροφορίες στο Στρατηγείο στη Μέση Ανατολή, κρύβουν και φυγαδεύουν πληθυσμό.

Καθώς, όμως, η αντίσταση κορυφώνεται, οι Γερμανοί και τα τάγματα ασφαλείας συλλαμβάνουν με μπλόκα, βασανίζουν, εκτοπίζουν στα στρατόπεδα εργασίας και εκτελούν άμαχο πληθυσμό ως αντίποινα για τις αντιστασιακές ενέργειες.

(Διαφάνεια 13^η)

Αφηγητής 1: **Πότε έγινε, τελικά, η απελευθέρωση;**

Αφηγητής 2 Στις 12 Οκτωβρίου 1944. Οι Γερμανοί αποχωρούν από την Αθήνα κατόπιν διαταγής, για να μεταφερθούν στο μέτωπο της Σοβιετικής Ένωσης. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι ξεσπούν σε αλαλαγμούς χαράς, γιορτάζοντας τη μεγάλη στιγμή που περίμεναν τριάντισι ολόκληρα χρόνια.

Ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος, όμως, τελειώνει το 1945, με τη συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας, μετά τη ρίψη της ατομικής βόμβας από τις ΗΠΑ στις ιαπωνικές πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Συνολικά, στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έχασαν τη ζωή τους πάνω από 70 εκατομμύρια άνθρωποι.

(Διαφάνεια 14")

Αφηγητής 2: *Ας δούμε τώρα πώς βίωσε ο ποιητής Ελύτης τον ελληνοϊταλικό πόλεμο*

Αφηγητής 1: Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου ο Οδυσσέας Ελύτης, 29 ετών τότε, κατατάχθηκε ως ανθυπολοχαγός στη Διοίκηση του Στρατηγείου του Α' Σώματος Στρατού. Στις 13 Δεκεμβρίου 1940 μετατέθηκε στη ζώνη πυρός και στις 26 Φεβρουαρίου του 1941 μεταφέρθηκε με σοβαρό κρούσμα κοιλιακού τύφου στο Νοσοκομείο Ιωαννίνων. Ο ποιητής σε μία συνέντευξή του, το 1965, στο φοιτητικό περιοδικό "Πανσπουδαστική» με τίτλο «Έζησα το θαύμα της Αλβανίας» γράφει:

Αφηγητής 3:

"Στο μέτωπο, αρρώστησα από βαρύτατο τύφο. Τα νερά που πίναμε, όπου βρίσκαμε, ανάμεσα στα πτώματα των μουλαριών, ήτανε μολυσμένα. Χωρίς να γνωρίζω τι έχω, χρειάστηκε να κάνω τρία μερόνυχτα με τα πόδια και με ζώο σε βατόδρομο και να διακομισθώ στο Νοσοκομείο Ιωαννίνων.

Έμεινα εκεί σαράντα μέρες με σαράντα πυρετό, ακίνητος, με πάγο στην κοιλιά. Με είχανε αποφασίσει, αλλά εγώ δεν είχα αποφασίσει τον εαυτό μου. Θυμάμαι, ότι αρνήθηκα να με μεταφέρουν στο μικρό θάλαμο των ετοιμοθανάτων, όπως κάποιο άλλο βράδυ αρνήθηκα πεισματικά να κοινωνήσω και να εξομολογηθώ στον παπά που μου φέρανε, όταν η κρίση της αρρώστιας έφτασε στο κατακόρυφο.

Μόλις αρχίζανε οι βομβαρδισμοί, ανοίγανε το διπλανό μου παράθυρο -μη σπάσουν τα τζάμια και τιναχτούν επάνω μου- και φεύγανε όλοι στα καταφύγια. Έτσι πέρασα όλες τις τρομερές πρώτες μέρες της γερμανικής επιθέσεως. Κατάμονος, σ' έναν έρημο θάλαμο, και γεμάτος πληγές από την απόλυτη ακινησία.

Και την ημέρα που κρίθηκε ότι είχα γλυτώσει και άρχισε να υποχωρεί ο πυρετός, ήρθε η διαταγή να εκκενωθεί το Νοσοκομείο. Με βάλανε όπως-όπως σ' ένα φορείο, που το χώσανε σ' ένα φορτηγό αυτοκίνητο.

Η φάλαγγα από τα Γιάννενα ως το Αγρίνιο πυροβολήθηκε οχτώ φορές από τα "στούκας". Οι φαντάροι τρέχανε στα χωράφια, όμως εγώ ήταν αδύνατον να σταθώ όρθιος έστω και για μια στιγμή. Τελικά στο Αγρίνιο, με παρατήσανε σ' ένα πεζούλι και φύγανε. Μια καλή κοπέλα, εθελοντής νοσοκόμος με άλλη αποστολή, με βοήθησε κα μ' έσυρε ως το υπόγειο μιας καπναποθήκης, όπου σωριάστηκα κι έμεινα τρεις μέρες (...) Οι γιατροί στην Αθήνα τρίβανε τα μάτια τους. Σύμφωνα με την Επιστήμη, θα έπρεπε με την πρώτη παραμικρή μετακίνηση να πάθω εντερορραγία και να τελειώσω (...) αν "έζησα το θαύμα" σώθηκα και από ένα θαύμα....

Αφηγητής 1

Όλη αυτή λοιπόν η οδυνηρή εμπειρία θα μετουσιωθεί μέσα από τη σπάνια ευαισθησία του Ελύτη σε δύο έργα :

- το "Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας", (1945) όπου αποτύπωσε την εμπειρία του στο μέτωπο
- και λίγο αργότερα, το "Άξιον εστί", που διαδόθηκε πλατιά από την μελοποίηση του Μίκη Θεοδωράκη. Το εθνικό μας δράμα βρίσκει την ποιητική του καταξίωση σε ένα λόγο σπάνιας ευαισθησίας, που γεφυρώνει τη σημερινή μας ποίηση με τις γνήσιες ρίζες του αρχαίου ελληνικού ποιητικού λόγου.

Ας ακούσουμε όμως τον ίδιο τον Ελύτη να μιλά για τα δύο αυτά ποιητικά του έργα και, στη συνέχεια, ας απολαύσουμε αναγνώσεις και μελοποιημένα αποσπάσματα από το έργο του.

(Διαφάνεια 15")

Βίντεο Ελύτη

(Διαφάνεια 16^η)

Αφηγητής 1

Άξιον Εστί, Πάθη, Ανάγνωσμα 1^ο, **Η πορεία προς το Μέτωπο**

Θέμα του Πρώτου Αναγνώσματος είναι η πορεία προς το Μέτωπο. Το στρατιωτικό σώμα που υπηρετούσε ο Ελύτης ως έφεδρος διετάχθη, στις 7 Ιανουαρίου 1941, μετά από δωδεκαήμερη αναμονή στα μετόπισθεν, να προχωρήσει. Η πορεία γινόταν κατά τη νύχτα. Μόνη παρηγοριά τους, η μνήμη των προγόνων. Πλησιάζοντας στην πρώτη γραμμή συναντούσαν τα ανατριχιαστικά δείγματα του πολέμου.

(Διαφάνεια 17^η)

Βίντεο:

(Διαφάνεια 18^η)

Αφηγητής 2

Άξιον Εστί, Πάθη, 4^ο Άσμα

Στο τέταρτο άσμα ψάλλεται μία μεταφορική Άνοιξη, που αργεί να έλθει και για να επιτευχθεί χρειάζεται θυσία.

«Ένα το χελιδόνι κι η άνοιξη ακριβή

για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολύ..»

(Διαφάνεια 19^η)

Βίντεο - τραγούδι

(Διαφάνεια 20^η)

Αφηγητής 1

Άξιον Εστί, Πάθη, Ανάγνωσμα 3^ο, **Η μεγάλη Έξοδος**

Θέμα του τρίτου αναγνώσματος αποτελεί η μεγάλη πανεθνική εκδήλωση διαμαρτυρίας που έγινε στην Αθήνα με την ευκαιρία του απαγορευμένου εορτασμού της 25ης Μαρτίου 1942, κατά την οποία θρηνήσαμε πολλά θύματα. Πρωτοπορία ήταν οι νέοι, μαθητές και φοιτητές.

(Διαφάνεια 21^η)

Βίντεο

(Διαφάνεια 22^η)

Αφηγητής 2

Άξιον Εστί, Πάθη, 6^ο Άσμα

«Της Δικαιοσύνης Ήλιε νοητέ και μυρσίνη εσύ δοξαστική,
Μη παρακαλώ σας μη λησμονάτε τη χώρα μου»

Το έκτο Άσμα των Παθών έχει ως θέμα την έκκληση του ποιητή στο πνεύμα της Δικαιοσύνης να λυπηθεί την τραγική μοίρα της Χώρας του. Δίνει «δείγμα» του τοπίου της, την ιστοριογραφική της θέση, τον πνευματικό της χώρο, το υψιπετές, την ανισορροπία και την μοναδική μοναξιά της. Κάνει έκκληση ο ποιητής να μείνουν ενωμένοι οι Έλληνες.

(Διαφάνεια 23^η)

Βίντεο-τραγούδι

(Διαφάνεια 24^η)

Αφηγητής 1 Σειρά έχουν τώρα οι δικές μας αφηγήσεις.

(Διαφάνεια 25^η)

Αφηγητής 2 Κλείνουμε τη γιορτή μας με ένα απόσπασμα από το 3^ο μέρος της ποιητικής σύνθεσης, το **Δοξαστικόν**, που υμνεί τα απλά στοιχεία της ζωής, τα καθημερινά, τα αδιόρατα, τα οποία πάντα υπάρχουν δίπλα μας. Υμνεί αυτόν τον κόσμο τον μικρό, τον μέγα!

Άξιον Εστί το φως και η πρώτη

Χαραγμένη στην πέτρα ευχή του ανθρώπου!

(Διαφάνεια 26^η)

Βίντεο-τραγούδι

(Διαφάνεια 27^η)

Αφηγητής 1 Ακολουθεί ο Εθνικός μας Ύμνος.